

Mer om ...

Vårdnadshavares och föräldrars rätt till information och inflytande

- Vårdnadshavaren som barnet bor hos får bestämma vilken förskoleenhet eller vilket fritidshem som barnet ska söka placering vid
- Vårdnadshavarna måste vara överens om vid vilken enhet barnet ska söka placering vid när det gäller förskoleklass, grundskola och grundsärskola
- Eleverna kan själva söka till gymnasieskola, gymnasiesärskola och de olika formerna av vuxenutbildning
- Verksamheten måste alltid göra en sekretessprövning innan de lämnar uppgifter till vårdnadshavare eller föräldrar

Vårdnadshavare eller förälder – vad är skillnaden?

Enligt föräldrabalken har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller arton år eller dessförinnan ingår äktenskap.

Att ha vårdnaden om ett barn innebär att man har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare ska också se till att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning.

Den förälder som inte har vårdnaden om sitt barn har alltså inte ansvar för barnet på samma sätt som en vårdnadshavare. Det betyder att föräldern inte heller har samma rättigheter som vårdnadshavaren, vad gäller till exempel att delta på utvecklingssamtal eller på annat sätt få del av uppgifter som rör

barnet.

Inom skolväsendet aktualiseras med jämna rum frågor som rör vårdnadshavarnas respektive föräldrarna rätt att påverka barnens situation. De vanligaste frågorna rör vem som har rätt att bestämma vid vilken förskole- eller skolenhet barnet ska söka placering och vilken information om barnet som vårdnadshavaren respektive föräldern har rätt till.

Vem bestämmer om ett barns eller elevs placering vid en förskole- eller skolenhet?

Hemkommun ansvarar för att de barn som har rätt till det erbjuds plats i förskola, förskoleklass och fritidshem om deras vårdnadshavare önskar det. Hemkommunen ansvarar även för att skolpliktiga barn får utbildning i någon av de obligatoriska skolformerna eller på något annat föreskrivet sätt. Barn har också rätt att tas emot i en kommun som inte är dess hemkommun om barnet med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens förskola, förskoleklass, grundskola eller grundsärskola.

Vårdnadshavarnas önskemål om placering vid en viss förskole- eller skolenhet har betydelse. En förälder som inte har vårdnaden om barnet har inte samma inflytande. Vems önskemål som ska beaktas om föräldrarna har skilt sig och har gemensam vårdnad varierar mellan skolformerna.

Förskola

Den vårdnadshavare som barnet bor hos får som huvudregel bestämma vid vilken förskolenhet man söker placering. Detta beror på att valet av förskolenhet anses vara en del av den dagliga omsorgen om barnet och det ansvaret vilar på den vårdnadshavare som barnet bor hos. Om förskoleenheten har en speciell pedagogisk eller religiös inriktning, måste dock båda vårdnadshavarna fatta beslutet tillsammans. Förskolan måste ta reda på vilka som är barnets vårdnadshavare.

Fritidshem

Vid val av fritidshem gäller samma regler som för förskolan, dvs. vårdnadshavaren som barnet bor hos bestämmer vid vilken enhet man söker placering. Ofta måste dock vårdnadshavarna i praktiken vara överens även i de fall då barnet inte bor hos båda vårdnadshavarna eftersom de vanligtvis söker placering vid ett fritidshem som hänger ihop med den grundskola där de vill att barnet ska gå, se vidare nedan.

Förskoleklass

Förskoleklassen är en frivillig skolform, och därför måste vårdnadshavarna inledningsvis gemensamt bestämma om barnet över huvud taget ska gå där. Vårdnadshavarna ska dessutom gemensamt lämna önskemål om vid vilken skolenhet eleven ska placeras. Anledningen till att vårdnadshavarna måste vara överens om vid vilken skolenhet barnet ska gå i förskoleklass är att barnet oftast fortsätter till grundskolan i samma skola. Om det är en

kommunal förskoleklass har barnet till exempel rätt att få fortsätta årskurs 1 på samma skolenhet.

Grundskolan och grundsärskolan

Båda vårdnadshavarna måste vara överens om vid vilken skolenhet barnet ska placeras. Detta gäller också om barnet ska byta skolenhet eller börja i grundskolan vid sex års ålder.

Skolan är skyldig att kontrollera vem som är barnets vårdnadshavare via folkbokföringen, och fråga vad vårdnadshavaren tycker. Om barnet är folkbokförd på en annan ort eller har oklar identitet, måste skolan hämta in barnets personuppgifter.

Om en kommun som inte är elevens hemkommun har för avsikt att ta emot ett barn i sin grundskola eller grundsärskola måste den först ta reda på vilka som är vårdnadshavare och vad dessa tycker om placeringen.

Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen

Vid ansökan till gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan har eleven rätt att själv besluta om till vilken skola eller utbildning hon eller han vill söka till. Det betyder att ansökan inte behöver undertecknas av vårdnadshavaren.

På samma sätt har minderåriga elever, i den mån de är behöriga till vuxenutbildningen, rätt att själva söka till kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna eller utbildning i svenska för invandrare.

När föräldrarna är oense

Enligt föräldrabalken måste vårdnadshavarna komma överens om barnets uppfostran och utveckling för att tillgodose barnets eget bästa. Däremot ger lagen ingen vägledning för hur man ska göra om föräldrarna är oense.

Barn har rätt till utbildning även om vårdnadshavarna är oense om vid vilken skolenhet barnet ska gå. När barnen är skolpliktiga har vårdnadshavarna även en skyldighet att se till att barnen får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Om vårdnadshavarna är oense ska skolan utgå från barnets bästa och förhålla sig neutral i vårdnadshavarnas konflikt. Det viktigaste är att lösa konflikten så att barnet kan börja skolan. Barnet kan erbjudas plats vid den skolenhet som ligger närmast den bostad där barnet är folkbokförd. Men det är även fullt möjligt att erbjuda plats vid en annan skolenhet i kommunen eller, om det finns särskilda skäl, vid en skolenhet som inte ligger i barnets hemkommun.

Om skälen är tillräckligt starka kan hemkommunen, för att se till att barnet får utbildning, bestämma var barnet ska gå – även om det strider mot en eller båda föräldrarnas önskemål. Skolinspektionen har godtagit att en kommun mot den ena vårdnadshavarens vilja placerat en elev vid en viss skolenhet i kommunen, då eleven valt att stanna hemma i stället för att gå till skolan. I detta fall bedömdes elevens rätt till utbildning väga tyngre än att vårdnadshavarna skulle vara eniga om skolplaceringen.

Alla vårdnadshavare är skyldiga att göra allt de kan för att se till att barnet fullgör sin skolplikt. En missnöjd vårdnadshavare kan med andra ord inte

hålla barnet hemma, bara för att den andra vårdnadshavaren har fått bestämma. Då får barnet inte sin rätt till utbildning tillgodosedd, och vårdnadshavaren bryter mot lagen. Om barnet uteblir från skolan och vårdnadshavarna kan lastas för det kan de föreläggas att fullgöra sina uppgifter. Om vårdnadshavarna ändå inte gör det kan en domstol utdöma ett vite.

En kommun är skyldig att ta emot ett barn från en annan kommun i förskola eller fritidshem, om barnets vårdnadshavare vill det och det finns särskilda skäl. Däremot är kommuner inte skyldiga att växelvis ta emot barnet om föräldrarna bor i olika kommuner. Det finns inte någon möjlighet att gå växelvis, t.ex. varannan vecka vid olika skolenheter; barnet måste vara mottaget vid en skolenhet

Vem har rätt till information om en elevs skolgång?

Skolan ska samarbeta med och informera både vårdnadshavare och föräldrar som inte är vårdnadshavare om elevernas skolsituation. Hur mycket man har rätt att veta påverkas dock av om man är vårdnadshavare eller inte.

Förskolan

Av förskolans läroplan framgår att vårdnadshavare har ansvaret för sina barns fostran och utveckling och att förskolan ska komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn ska kunna utvecklas rikt och mångsidigt. Förskolans arbete med barnen ska därför ske i ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmen. Av läroplanen framgår dock att även föräldrarna ska ha möjlighet att inom ramen för de nationella målen vara med och påverka verksamheten i förskolan.

Förskollärare ska ansvara för att ge föräldrarna möjligheter till delaktighet i verksamheten och att utöva inflytande över hur målen konkretiseras i den pedagogiska planeringen samt för att vårdnadshavare är delaktiga i utvärderingen av verksamheten. Arbetslaget i förskolan ska, enligt läroplanen, visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer samt föra fortlöpande samtal med barnens vårdnadshavare om barnens trivsel, utveckling och lärande både i och utanför förskolan. Arbetslaget ska också beakta föräldrarnas synpunkter när det gäller planering och genomförande av verksamheten.

Oavsett vem man informerar om barnens situation måste man ta hänsyn till sekretessbestämmelserna. Sekretessen för förskolan regleras i 23 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen. Läs mer om sekretessprövning i förhållande till vårdnadshavare och föräldrar nedan.

Förskoleklassen, de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet

Enligt läroplanerna för de obligatoriska skolformerna har skolan och vårdnadshavarna ett gemensamt ansvar för elevernas skolgång, för att skapa de bästa förutsättningarna för elevernas utveckling och lärande. Alla som arbetar i skolan ska samarbeta med vårdnadshavarna för att utveckla skolans innehåll och verksamhet. Läraren ska löpande samverka med och informera vårdnadshavarna om elevens skolsituation, trivsel, kunskapsutveckling, studieresultat och utvecklingsbehov. Läraren ska också hålla sig informerad om elevens personliga situation. Minst en gång per termin ska läraren bjuda in vårdnadshavaren till utvecklingssamtal. Om föräldrarna har gemensam vårdnad har båda vårdnadshavarna rätt till samma information.

På samma sätt som med vårdnadshavarna ska läraren samarbeta med föräldrarna och löpande informera om elevens skolgång. Men en förälder som inte är vårdnadshavare kan inte kräva att få vara med på utvecklingssamtal.

Oavsett vem man informerar om barnens situation måste man ta hänsyn till sekretessbestämmelserna. Sekretessen för förskoleklass och de obligatoriska skolformerna regleras i 23 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen. Läs mer om sekretessprövning i förhållande till vårdnadshavare och föräldrar nedan.

Sekretess i förhållande till vårdnadshavare och föräldrar

Föräldrabalken ger vårdnadshavarna både rätt och skyldighet att bestämma om den minderåriges personliga angelägenheter. Men vårdnadshavarna ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med barnets stigande ålder och mognad. Detta får betydelse även för sekretessen.

Utgångspunkten är att sådan sekretess som ska skydda en underårig även gäller i förhållande till vårdnadshavaren. Men om vårdnadshavaren, enligt föräldrabalken, ska bestämma i en fråga gäller inte sekretessen gentemot vårdnadshavarna i den frågan. På samma sätt som i andra frågor ska barnet dock bestämma mer och mer själv i takt med stigande ålder och mognad.

Även i fall när vårdnadshavaren enligt föräldrabalken har rätt till insyn i frågor om barnet kan det i mycket speciella fall finnas anledning att inte lämna ut uppgifterna. I situationer där barn är utsatta för hot, trakasserier eller det finns risk för våld och övergrepp från en förälders sida kan det vara så att den föräldern fortfarande är vårdnadshavare och kan försöka utnyttja detta till skada för barnet eller den andra föräldern. Om ett barn kan antas lida betydande men om en viss uppgift blir känd för vårdnadshavaren omfattas den av sekretess och ska därför inte lämnas ut till vårdnadshavaren.

Det betyder att det ska finnas mycket speciella skäl som tyder på att en uppgift om den underåriga kan komma att missbrukas av vårdnadshavaren i

något avsevärt avseende. En sekretessmarkering eller att eleven är kvarskriven kan tyda på att det föreligger ett sådant speciellt skäl.

Sekretesskyddet kan alltså ha företräde framför kraven i skollagen och läroplanerna att informera föräldrar och vårdnadshavare om den ungas kunskapsutveckling och utveckling i övrigt.

En förälder som inte har vårdnaden om sitt barn har i sekretesshänseende samma ställning som vilken utomstående som helst. Det betyder att en sekretessprövning alltid måste göras när en förälder vill ha uppgifter om barnet eller om barnets skolgång. Det innebär alltså att föräldern inte har samma rätt till integritetskänslig information som vårdnadshavaren har.

Myndiga elever

När det gäller information om myndiga elevers skolgång finns det i bestämmelser om samverkan med hemmen och om utvecklingssamtalet inget uttryckligt stöd för skolan att kontakta föräldrarna. Skolan kan t.ex. inte på eget initiativ informera föräldrarna till en myndig elev om dennes frånvaro från skolan. Eleven kan dock ge sitt samtycke till att skolan lämnar ut uppgifter till föräldrarna.

Aktuella bestämmelser, förarbeten och praxis

Det här materialet grundar sig på bestämmelser i föräldrabalken, skollagen (2010:800), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet samt på förarbeten och praxis.

Bestämmelser

Vårdnadshavarens ansvar: 6 kap. 1 och 2 §§ Föräldrabalken.

Vårdens utövande: 6 kap. 11–13 §§ Föräldrabalken.

Gemensam beslutanderätt för två vårdnadshavare: 6 kap. 13 § Föräldrabalken.

Hemkommunens ansvar för att erbjuda utbildning i förskola: skollagen.

Hemkommunens ansvar för att utbildning i förskola, förskoleklass, grundskola och grundsärskola kommer till stånd: 8 kap. 12 §, 9 kap. 12 §, 10 kap. 24 § och 11 kap. 24 § skollagen.

Ett barns rätt att tas emot i en kommun som inte är barnets hemkommun om det finns särskilda skäl med hänsyn till barnets personliga förhållande: 8 kap. 13 §, 9 kap. 13 §, 10 kap. 25 §, 11 kap. 24 § skollagen.

Möjligheten för en annan kommun än hemkommunen att ta emot ett barn i

andra fall: 8 kap 13 §, 10 kap. 27 §, 11 kap. 26 § skollagen.

Placering vid en förskolenhet eller skolenhet : 8 kap. 14 §, 9 kap. 15 §, 10 kap. 30 § och 11 kap. 29 § skollagen.

Utvecklingssamtal: 8 kap. 11 §, 9 kap. 11 §, 10 kap. 12 § och 11 kap. 15 § skollagen.

Skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång samt information till elevens föräldrar: Avsnitt 2.4, Skola och hem, förordningen (SKOLFS 2010:37) läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

Läraren ska, med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål, fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov: Avsnitt 2.7, Bedömning och betyg, läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

Sekretess i förhållande till barnets vårdnadshavare: 12 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Sekretess inom utbildningsverksamhet: 23 kap. offentlighets- och sekretesslagen.

Förarbeten

Att kommuner inte är skyldiga att erbjuda växelvis skolgång framgår av förarbetena Barnomsorgspeng och allmän förskola även för treåringar, prop 2008/09:115.

Praxis

Justitieombudsmannens beslut om att placering vid förskola och fritidshem ska beslutas av den förälder som barnet bor hos: JO 1999/2000 s. 283.

Justitieombudsmannens beslut om vad som gäller för grundskolan: JO 2001/2002 s. 397 , JO 2005/06 s. 371, JO 2000/2001 s. 429 och JO 2002/2003 s. 362.

Justitieombudsmannens och Skolinspektionens beslut om vad som gäller för förskoleklassen: JO 2004/2005 s. 344 och Skolinspektionens beslut från den 30 januari 2009 (dnr 2008:462).

Justitieombudsmannens beslut om att ta reda på båda vårdnadshavarnas inställning till val av skolenhet: beslut den 13 oktober 2010 (dnr 1411-2009).

Skolinspektionens beslut om att mot den ena vårdnadshavarens vilja placera ett barn vid en viss skolenhet: beslut från den 13 april 2011 (dnr 41-2010:5781).

Läs mer på www.skolverket.se